

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора психологічних наук, професора,
професора кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології,
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Бацилевої Ольги Валеріївни

на дисертаційне дослідження Картушинської Антоніни Володимирівни
«Особливості психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 – «Психологія» (05 – Соціальні та поведінкові науки)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Картушинської Антоніни Володимирівни присвячена актуальній проблемі сучасної психологічної науки, а саме дослідженню психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку та розробці програми психологічного супроводу при репродуктивних порушеннях у жінок, зокрема безпліддя. Сьогодні безпліддя є однією з найгостріших проблем у сфері репродуктивного здоров'я – за оцінками ВООЗ, частота безплідних шлюбів досягає 20%. Не можна не зазначити, що у сучасній науці безпліддя розглядається не тільки як суто медичний феномен, а як соціальне, психологічне та біологічне неблагополуччя сім'ї, оскільки наявність репродуктивних розладів знаходить своє негативне відображення на соматичному, психологічному та соціальному функціонуванні жінки та чоловіка, на якості їх подружніх стосунків та демографічних показниках суспільства загалом.

Не зважаючи на розвиток сучасних репродуктивних технологій, завдяки яким можливим є достатньо успішне вирішення даної проблеми, саме психологічні аспекти безпліддя сьогодні є у центрі уваги фахівців, оскільки, з одного боку, безпліддя досить часто виникає внаслідок психоемоційних порушень, а з іншого боку, безпліддя та тривале лікування істотно впливають на психоемоційний стан

жінки, провокуючи переживання стану хронічного стресу, що значно знижує показники здоров'я і якості життя жінки та її репродуктивні можливості зокрема. З огляду на зазначене, розробка та впровадження психологічного супроводу жінок означеної категорії є актуальним завданням, а висунута у роботі проблема має не тільки велику теоретичну і практичну цінність, а й значну соціальну значущість, оскільки торкається питання збереження репродуктивного здоров'я населення та відновлення демографічного потенціалу суспільства, що у сучасних умовах є безперечно на часі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дослідження виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя у рамках науково-дослідницької теми кафедри «Психологічні основи здоров'я» (реєстраційний номер 0123U102293).

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі авторкою здійснено теоретичний аналіз та емпіричне дослідження особливостей психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку з діагнозом безпліддя; узагальнено сутності понять, зокрема «здоров'я», «репродуктивне здоров'я», «фертильність», «жінки репродуктивного віку» тощо; виокремлено психологічні детермінанти, що сприяють формуванню репродуктивних установок та покращують психологічне здоров'я жінок із безпліддям; удосконалено визначення соціальних, структурних чинників специфіки репродуктивної поведінки сучасних жінок та аспектів материнства; подальшого розвитку набуло обґрунтування об'єктивних та суб'єктивних чинників репродуктивної поведінки жінок репродуктивного віку.

Наукове та практичне значення. Результати представлених експериментальних досліджень мають вагоме теоретичне значення оскільки доповнюють сучасні знання про психологічні аспекти здоров'я жінок репродуктивного віку, психологічні аспекти материнства, психосоматичні

порушення у жінок безпліддям. У дисертації достатньо ґрунтовно висвітлена література з досліджуваної тематики. Наукові положення та висновки дисертантки підтверджуються значним обсягом експериментального матеріалу.

На основі проведеного дослідження розроблено та апробовано програма «Психологічний супровід при репродуктивних порушеннях у жінок», сформульовано завдання для реалізації програми організаційних заходів щодо покращення психологічного здоров'я жінок з безпліддям. Безперечно позитивним є впровадження результатів дослідження та наукових наробок у роботу Інституту репродуктивної медицини, що підтверджується відповідним актом впровадження.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. У відкритому друці за темою дисертаційної роботи авторкою опубліковано 10 одноосібних наукових праць і 1 колективна монографія, зокрема: 6 статей – у наукових фахових виданнях України категорії Б та 4 публікації – в інших збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій. Результати дисертаційної роботи доповідалися на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, симпозіумах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Наукові положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, ґрунтуються на значній кількості фактичного матеріалу. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань застосовувалися сучасні методи дослідження. Представлена статистична обробка виявлених закономірностей.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам. Дисертація має традиційну структуру та складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (241 найменувань, серед яких 93 – іноземною мовою), 7 додатків на 29 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 239 сторінок, основний зміст викладено на 152 сторінках. Робота містить 12 таблиць та 22

рисунка. Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в логічній послідовності.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність вибору теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету, завдання, описані методи дослідження, представлено наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи, інформація про особистий внесок здобувача, апробацію одержаних результатів, обсяг і структуру дисертації.

У *першому розділі* досить детально подано огляд літератури, у результаті чого здійснено аналіз дефініцій досліджуваної проблеми. Узагальнено соціальні та структурні чинники специфіки репродуктивної поведінки жінок у сучасних умовах. Зазначено, що психологічні аспекти здоров'я жінок репродуктивного віку передбачають їхнє усвідомлення значущості та сутності психологічного здоров'я у контексті продовження роду, що детерміновано об'єктивними та суб'єктивними чинниками репродуктивної поведінки. Представлено аналіз феномену «материнство», що визначається певними культурно-історичними традиціями; зазначено, що поведінкові аспекти материнства суголосні емоційному стану матері та детерміновані її ставленням до дитини. Проаналізовано демографічну оцінку материнства в Україні, сформульовано напрямки матеріально-правової підтримки батьків, насамперед жінок репродуктивного віку. Узагальнено психосоматичні та медико-біологічні аспекти порушень репродуктивної сфери жінок.

У *другому розділі* в представлений загальний дизайн дослідження, яке передбачало два основних етапи: констатувальний та формувальний; розгорнуто описані обрані методики. Наведено результати першого етапу дослідження, представлено статистичну обробку виявлених закономірностей.

У *третьому розділі* презентовано результати формувального етапу експериментального дослідження, яке проводилося на базі Інституту репродуктивної медицини клініки професора Ф.В. Дахно, як і констатувальний його етап. Сформульовано завдання реалізації програми організаційних заходів для

поліпшення психологічного здоров'я жінок із безпліддям, зокрема: стабілізація психоемоційного стану; формування навичок саморегуляції; стабілізація психологічної рівноваги та підвищення емоційної стійкості; виявлення проблемних і тривожних ситуацій та навчання жінок репродуктивного віку впоратися з цими ситуаціями; сприяння розкриттю особистісних ресурсів жінок репродуктивного віку, їхньої поведінки, почуттів, думок. Визначено психологічні детермінанти, що сприяють формуванню репродуктивних установок та поліпшують психологічне здоров'я жінок із безпліддям.

Представлено та апробовано авторську програму «Психологічний супровід при репродуктивних порушеннях у жінок», що передбачала чотири основних напрями експериментальної роботи. Результати формувального експерименту дали змогу стверджувати, що застосування авторської програми позитивно впливає на психологічне здоров'я жінок, які мають проблеми репродуктивного здоров'я, зокрема діагноз «безпліддя», що підтверджує висунуту на початку дослідження гіпотезу.

На основі проведених досліджень дисертантка формулює висновки, які відображають результати роботи. Матеріали, наявні в додатках, підтверджують практичне значення одержаних результатів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи в цілому роботу Картушинської А.В., доцільно звернути увагу на окремі недоліки і недостатньо використані можливості в оформленні тексту, а також на деякі дискусійні питання.

1. Заявленою темою роботи є «Особливості психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку», тоді як об'єктом та предметом дослідження виокремлено відповідно «психологічне здоров'я жінок репродуктивного віку» та «особливості психологічної підтримки жінок із діагнозом «безпліддя»». Доцільно надати пояснення щодо окреслених невідповідностей.

2. Представлене в роботі емпіричне дослідження набуло б більшої вагомості та значущості, якщо було б розширено комплекс психодіагностичного інструментарію для дослідження не тільки психоемоційного стану жінок, а також включення методик, спрямованих на вивчення саме психологічного здоров'я, як заявлено у назві роботи. Оскільки, як відомо, психологічне здоров'я особистості не звужується виключно до стану її психоемоційної сфери. Бажано прокоментувати зазначені міркування.
3. Потребує пояснення наявні у роботі протиставлення дефініцій «репродуктивне здоров'я» – «безпліддя» та заявлена синонімічність понятій «репродуктивні порушення» – «безпліддя», оскільки і репродуктивне здоров'я, і репродуктивні порушення є складними багатоаспектним феноменами, які ніяк не зводяться виключно до наявності чи відсутності безпліддя.
4. Представлена в роботі ретельно виписана та апробована програма «Психологічний супровід при репродуктивних порушеннях у жінок» безперечно заслуговує на окрему позитивну оцінку, однак виникає питання щодо доцільності включення опису великої кількості різноманітних технологій та вправ до основної частини роботи – більш логічно це було зробити у додатках. Також виникає питання щодо відокремлених чотирьох напрямків роботи, зокрема «...подолання депресії у жінок репродуктивного віку з діагнозом «безпліддя»; психологічна допомога у подоланні тривожності вказаної категорії жінок; поліпшення емоційної сфери жінок із безпліддям; розвиток психологічних детермінант...». Чи не є перший та другий напрямки складовими третього? Та про розвиток яких психологічних детермінант йдеться у четвертому напрямку роботи?
5. Окреме питання постає щодо доцільності використання як у дисертаційній роботі, так і у наявних публікаціях терміну «репродуктивна неповноцінність», який не використовується в якості характеристики психологічного здоров'я

жінок репродуктивного віку та може певним чином розглядатися як неприйнятний.

6. Робота значно виграла, якщо б не була переобтяжена зайвою інформацією, що дало б змогу краще проілюструвати проведені дослідження та ефективність запропонованої програми. Також, попри загальну орфографічну та стилістичну вивіреність роботи, у тексті присутні мовностилістичні неточності та друкарські помилки.

Проте вказані зауваження та рекомендації не знижують загальну позитивну оцінку, наукову цінність та практичну значущість дисертаційного дослідження Картушинської Антоніни Володимирівни.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Картушинської Антоніни Володимирівни на тему «Особливості психологічного здоров'я жінок репродуктивного віку», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія, за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблеми, практичним значенням, є самостійною, цілісною, науковою роботою, що загалом відповідає вимогам п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри здоров'я людини,
реабілітології і спеціальної психології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

О. В. Бацилєва

